

УДК 378.051.31 : [81'276.6 : 614]

Дідух Л.І.

Львівський державний університет безпеки життєдіяльності

ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ ДО ПРОФЕСІЙНОГО СПІЛКУВАННЯ МАЙБУТНІХ РЯТУВАЛЬНИКІВ ДЕРЖАВНОЇ СЛУЖБИ З НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ

У статті розглядається суть, зміст і модель формування готовності до професійного спілкування майбутніх рятувальників Державної служби з надзвичайних ситуацій у процесі їхнього навчання у ВНЗ з використанням інформаційно-освітнього середовища та проектної технології навчання «Веб-квест».

Ключові слова: готовність до професійного спілкування, компетентнісний підхід, спілкування, службове спілкування.

Постановка проблеми. Важливою характеристикою фахівця в сучасних соціально-економічних умовах є його готовність до майбутньої професійної діяльності. Успішність випускника вищого навчального закладу (ВНЗ) на ринку праці, його просування в професійній діяльності зумовлені не тільки системою знань, які одержані в процесі професійної підготовки, а також від низки об'єктивних і суб'єктивних факторів.

Навчальний процес у ВНЗ побудований таким чином, що в процесі професійного навчання курсанти (студенти), поступово накопичують, узагальнюють спеціальні знання, на базі яких здійснюється процес формування вмінь і навичок, особистісні якості, що складають основу успішної подальшої роботи з певної професії, підготовки компетентного фахівця.

Нині актуальним питанням професійної освіти залишається створення ефективних умов, що сприятимуть підготовці компетентного фахівця. Важливу роль в цьому відіграє формування готовності до професійного спілкування в будь-якій галузі.

З метою ефективної реалізації завдань цивільного захисту, зменшення матеріальних витрат та недопущення шкоди об'єктам, матеріальним і культурним цінностям та довіллю в разі виникнення надзвичайних ситуацій центральні та місцеві органи виконавчої влади, органи місцевого самоврядування, підпорядковані їм сили і засоби, підприємства, установи та організації незалежно від форми власності, добровільні рятувальні формування здійснюють оповіщення та інформування, спостереження і лабораторний контроль, укриття у захисних спорудах, евакуацію, інженерний, медичний, психологічний, біологічний, екологічний, радіаційний та хімічний захист [1, с. 4].

Тому актуальним нині, окрім вищеперерахованих завдань, що висуваються до підготовки майбутніх рятувальників Державної служби з надзвичайних ситуацій, є завдання формування у ВНЗ готовності до професійного спілкування.

Використання інформаційних технологій допомагає формуванню готовності до професійного спілкування майбутніх фахівців в умовах надзвичайних ситуацій.

Аналіз попередніх досліджень свідчить, що основи педагогічної теорії формування готовності до професійного спілкування розглянуті в роботах: В. Андреева, А. Вербицького, В. Грехнева, М. Дяченко, І. Зимньої, В. Кан-Каліка та ін.

Проблема професійного спілкування військових фахівців розглядається в роботах В. Безпалька, В. Герасімова, М. Головіна, В. Іванова, Л. Лаптева, В. Михайловського, В. Новікова, Б. Теплова та ін. Важливою проблемою є формування готовності до спілкування працівників Державної служби з надзвичайних ситуацій. Ця проблема висвітлюється в роботах Н. Вовчатої, А. Мудрика, М. Коваля, О. Євсюкова, Ю. Ємельянової, Ю. Жука, В. Лефтерова та ін.

Одним із аспектів створення ефективних умов для формування готовності до професійного спілкування є використання потенціалу інформаційного освітнього середовища ВНЗ.

Мета статті полягає в розгляді проблеми формування готовності до професійного спілкування майбутніх рятувальників Державної служби з надзвичайних ситуацій під час навчання у ВНЗ.

Виклад основного матеріалу. У період навчання здійснюється перший етап професійного самовизначення майбутнього рятувальників Державної служби з надзвичайних ситуацій. У зв'язку з цим, однією з основних задач навчання у ВНЗ є формування професійно компетентного фахівця.

Компетентнісний підхід передбачає підготовку випускника ВНЗ, який володіє професійною компетентністю та відповідними компетенціями.

Компетентнісний підхід – це технологія моделювання результатів навчання та їх представлення як норм якості професійної освіти [4]

Особливого значення набуває проблема формування готовності до професійного спілкування, вміння надавати кваліфіковану інформацію щодо перебігу та дій у надзвичайних ситуаціях, проведення просвітницької роботи серед населення.

Таким чином, випускник ВНЗ має володіти тим, що він може робити, яким способом діяльності він оволодів, до чого він готовий, як спілкуватися з колегами і потерпілими у надзвичайних ситуаціях.

У зв'язку з цим компетентнісний підхід у підготовці майбутнього фахівця передбачає формування комплексу компетенцій, які визначають можливості і здібності випускника до життя і роботи в інформаційному суспільстві, що швидко змінюється. Серед компетенцій майбутнього фахівця виділяємо професійні компетенції, що становлять систему унікальних значимих якостей, знань, умінь і навичок, що спрямовані на постійне професійне вдосконалення.

Професійні компетенції не тільки відображають здатність використовувати одержані знання, а й сприяють виникненню нових явищ, інформації, спрямованості змісту вищої освіти через зміст ключових професійно-особистісних компетенцій, що мають особистісний зміст, систему знань, умінь, навичок, котрі мають універсальне значення. При цьому ключова компетенція – це система універсальних знань, навичок, досвіду самостійної діяльності і особистісної відповідальності студентів.

Ця система ключових компетенцій може бути використана в різних видах діяльності курсантів (студентів) у процесі розв'язання професійних і життєво важливих проблем. Основою спілкування є взаємодія між учасниками цього процесу, а в навчальному процесі курсантами (студентами) і викладачами.

Тому формування готовності до професійного спілкування майбутніх рятувальників має стати метою навчальної діяльності як спеціально організованого навчального процесу, що є основою для одержання знань з фахової підготовки.

З метою досягнення заданих освітніх цілей формування випускника університету як суб'єкта професійної діяльності, суб'єкта міжособистісних відносин у колективі і на ринку праці необхідно, щоб особистість розглядалася в навчальному процесі як суб'єкт діяльності, який формується в діяльності і спілкуванні з іншими людьми.

За результатами здійсненого теоретичного дослідження була створена процесуальна модель формування готовності до професійного спілкування. Вона, виступаючи теоретико-методологічною основою проектування і прогнозування результату, відтворює неперервність педагогічного процесу. Розроблена модель відображає зміст, динаміку процесу навчання, підходи, форми і методи, критерії, показники і рівні сформованості готовності курсантів (студентів) до професійного спілкування.

Розроблена модель формування готовності курсантів (студентів) до професійного спілкування, забезпечує підвищення ефективності цього процесу та включає такі компоненти: цільовий, змістовий, процесуальний, контрольно-діагностичний.

При цьому цільовий компонент передбачає досягнення курсантами, студентами готовності до позитивного спілкування. Це передбачає цілісне представлення курсантами (студентами) уявлень про традиції та сучасні форми культури, комунікації, сформованості морально-естетичних основ поведінки і діалогу. В зв'язку з цим необхідно навчальний процес спрямувати на розв'язання наступних задач:

1. Ознайомлення курсантів (студентів) з основними видами, цілями, моделями, засобами і функціями спілкування.
2. Формування основ професійного спілкування.
3. Одержання комплексу знань, що необхідні для розуміння ролі вербальних і невербальних засобів у професійному спілкуванні та їх впливу на кінцевий результат.
4. Набуття і розвиток необхідних для рятувальника психолого-педагогічних якостей: уміння проявляти увагу і турботу про потерпілих, зацікавленість у результатах діяльності, створення довірливих взаємин у спілкуванні.

Змістовний компонент включає необхідні знання, вміння і навички з відповідної професії. Формування готовності курсантів (студентів) до професійного спілкування спирається на принципи: системності, наступності і діяльності. Функціями формування готовності до професійного спілкування є регуляція поведінки і спілкування, спеціалізація і адаптація.

Процесуальний компонент включає вибір форм і методів впливу на курсантів (студентів), а також умови реалізації формування готовності до професійного спілкування.

Виокремимо критерії сформованості готовності курсантів (студентів) ВНЗ до професійного спілкування: мотиваційно-ціннісний, когнітивний, операційний, рефлексивний і контрольньо-діагностичний.

Мотиваційно-ціннісний компонент передбачає наявність у курсантів (студентів) позитивних мотивів, що спрямовані на активне професійне спілкування, шанобливих і зацікавлених відносин до іншої позиції, вміння слухати і чути інших, усвідомлення особистої і суспільної значимості майбутніх професій.

Когнітивний компонент – глибина і міцність знань курсантів (студентів) із сутності і особливостей спілкування, ролі і значимості в професійній діяльності майбутнього рятувальника, оволодіння вербальними і невербальними засобами комунікації, знання основ психології спілкування.

Операційний компонент визначає рівень розвитку комунікативних, перцептивних та інтерактивних умінь курсантів; уміння встановлювати дружню атмосферу, вміння розуміти проблеми співбесідника та ін.

Рефлексивний компонент передбачає адекватність, усвідомлення самооцінки курсантів (студентів) себе як суб'єкта спілкування. Готовність курсантів (студентів) до професійного спілкування є складним утворенням, проходить довготривалий період становлення, вдосконалення і розвитку. Відповідно до цього виділяють наступні рівні готовності курсантів (студентів) до спілкування: низький, середній, допустимий і високий.

Контрольно-діагностичний компонент характеризує результат процесу формування готовності до професійного спілкування, що характеризується підготовленістю курсантів, студентів до позитивної комунікації. Це, в свою чергу, сприяє встановленню довірливих і взаємовигідних стосунків, розвитку їхньої взаємодії і співпраці.

Формування комунікативних здібностей може здійснюватися екстенсивно та інтенсивно шляхом цілеспрямованого розвитку на основі соціальних методик і навчальних технологій.

Найбільше використовується інтенсивний шлях формування готовності до професійного спілкування рятувальників і передбачає використання сучасних засобів, форм і методів формування готовності до професійного спілкування. Одним із шляхів, що сприяє реалізації проблеми формування готовності до професійного спілкування під час навчально-виховного процесу є проектна технологія.

Розгляньмо використання проектної технології навчання в процесі підготовки рятувальників. Комплекс завдань передбачає активне використання майбутніми рятувальниками мови, за допомогою якої здійснюється передача емоційних відносин, опис стану, бажань та ін.

З метою формування і вдосконалення вмінь професійного спілкування, наприклад, на заняттях з іноземної мови рятувальниками використовується проектна технологія Веб-квест (рис. 1, 2), що передбачає розв'язання завдань, спрямованих на оволодіння майбутніми рятувальників технікою слухання, формулювання запитань та здійснення пошуку відповідей на них, представлення розв'язку висунутої проблеми. Важливим також є те, що в процесі роботи над завданнями формується вміння майбутніх рятувальників працювати в команді над розв'язанням спільної проблеми.

Знайомство з постановкою загальної задачі, окремими проблемами і запитаннями, їх аналіз і пошук шляхів розв'язання за допомогою джерел Інтернет сприятиме підвищенню якості професійної підготовки, розвитку комунікативних умінь учасників проекту, формуванню навичок професійного спілкування.

Особливого значення в цьому процесі відіграє значимість толерантності як складової професійної компетентності майбутнього рятувальника, в роботі якого найважливішим є людське життя.

Наприклад,

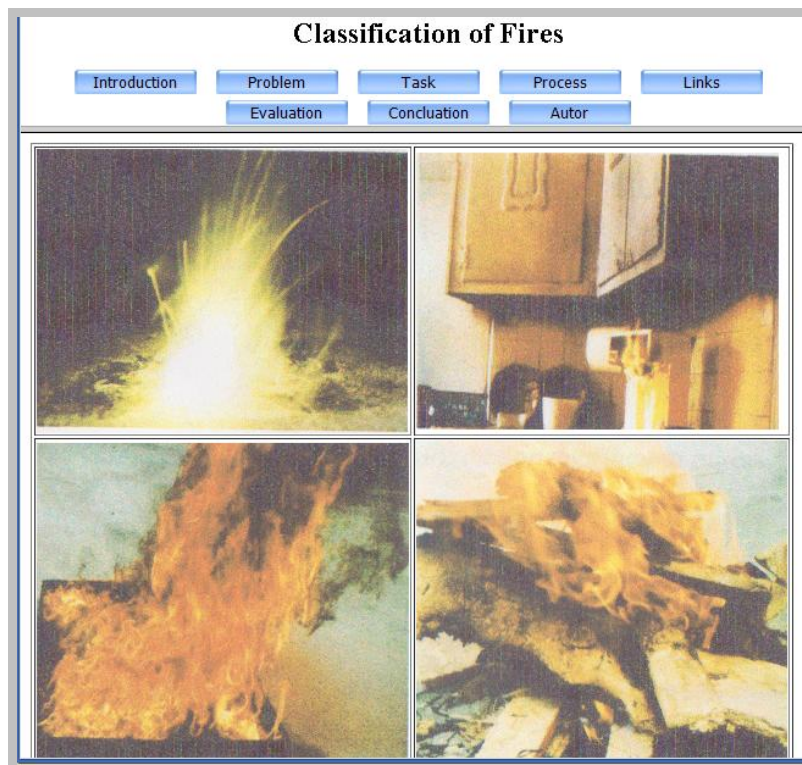

Рис. 1. Головна сторінка Веб-квесту «Classification of fires»

Знайомство з постановкою загальної задачі, окремими проблемами і запитаннями, їх аналіз і пошук шляхів розв'язання за допомогою джерел Інтернет сприятиме підвищенню якості знань зі спеціальних дисциплін, розвитку комунікативних умінь учасників проекту, формуванню навичок професійного спілкування.

Особливого значення в цьому процесі відіграє значимість толерантності як складової професійної компетентності майбутнього рятувальника, в роботі якого найважливішим є людське життя.

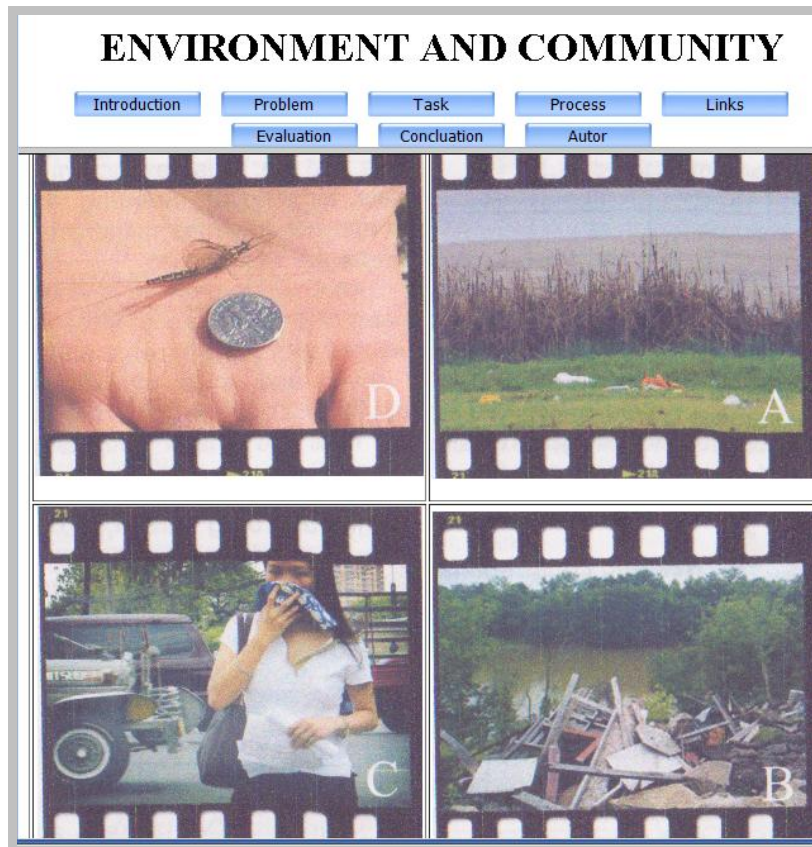

Рис. 2. Головна сторінка Веб-квесту «Environment and community»

Висновок. Майбутнім рятувальникам Державної служби з надзвичайних ситуацій під час виконання своїх службових обов'язків окрім фізичної підготовки, володіння знаннями, вміннями і навичками з професійної підготовки важливим є володіння службовим спілкуванням. У процесі навчання у ВНЗ формується готовність курсантів (студентів) до професійного спілкування. Майбутні рятувальники мають правильно передбачати майбутнє і творчо підходити до розв'язання життєво важливих ситуацій, уміло орієнтуватися у труднощах, бути рішучими, володіти навичками спілкування з оточуючими. Проектні технології дають можливість формувати професійне спілкування майбутніх рятувальників Державної служби з надзвичайних ситуацій.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Закон України «Про правові засади цивільного захисту». – К. : Президент України, 24 червня 2004 року № 1859. – VI. – 41 с.
2. Бородин Г. В. Психология делового общения : учебное пособие / Бородин Г. В. – М. : ИНФА, 1999. – 224 с.
3. Вербицкий А. А. Активное обучение в высшей школе: контекстный подход / Вербицкий А. А. – М. : Знание, 1990. – 604 с.
4. Зеер Е., Завадчиков Д. Идентификация универсальных компетенций выпускников работодателем // Высшее образование в России – № 11. – С. 39-45.
5. Енциклопедія освіти /Акад. пед. наук України; гол. ред.. В.Г. Кремень. – К.: Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с.
6. Гуревич Р.С. Інформаційно-комунікаційні технології в професійній освіті майбутніх фахівців / Р.С. Гуревич, М.Ю. Кадемія, М.М. Козяр; за ред. Член-кор. НАПН України Гуревича Р.С. – Львів: ЛДУ БЖД, - 2012. – 380 с.

Стаття надійшла до редакції 12.03.2013.

Didukh L.

Lviv State University of Life Safety

FORMATION OF READINESS TO FUTURE RESCUERS' PROFESSIONAL COMMUNICATION OF STATE SERVICE OF EMERGENCY SITUATIONS

The essence, the content and the forming model of readiness to future rescuers' professional communication of State Service of Emergency Situations in the process of their training in the institute of higher education have been considered in the article using information-educational environment and design technology training «Web quest».

Key words: professional communication readiness, competence approach, communication, professional communication.

Дидух Л. И.

Львовский государственный университет безопасности жизнедеятельности

ФОРМИРОВАНИЯ ГОТОВНОСТИ К ПРОФЕССИОНАЛЬНОМУ ОБЩЕНИЮ БУДУЩИХ СПАСАТЕЛЕЙ ГОСУДАРСТВЕННОЙ СЛУЖБЫ ПО ЧРЕЗВЫЧАЙНЫХ СИТУАЦИЙ

В статье рассматривается сущность, содержание и модель формирования готовности к профессиональному общению будущих спасателей Государственной службы по чрезвычайным ситуациям в процессе их обучения в ВУЗе с использованием информационно-образовательной среды и проектной технологии обучения «Веб-квест».

Ключевые слова: готовность к профессиональному общению, компетентностный подход, общение, служебное общение.